

สารณี ขาวดี. ประเพณีแซนโหม้นตาบูชาบรรพบุรุษ จังหวัดสุรินทร์: การประกอบสร้างประเพณีประดิษฐ์ และ บทบาท. (๒๕๕๙).

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ศาสตราจารย์สุกัญญา สุฉายา

วัตถุประสงค์: ๑. เพื่อรวบรวมข้อมูลประเพณีแซนโหม้นตาในพื้นที่ดั้งเดิม จากชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมร และงาน ประเพณีแซนโหม้นตาบูชาบรรพบุรุษ จังหวัดสุรินทร์ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วน จังหวัดสุรินทร์

๒. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดการประกอบสร้าง และบทบาทประเพณีแซนโหม้นตาบูชาบรรพบุรุษ จังหวัด สุรินทร์ในฐานะประเพณีประดิษฐ์ในบริบทสังคมปัจจุบัน

สมมติฐาน: ประเพณีแซนโหม้นตาบูชาบรรพบุรุษ จังหวัดสุรินทร์ เป็นประเพณีประดิษฐ์ที่เกิดจากกระบวนการ ประกอบสร้างจากการคัดสรรองค์ประกอบสำคัญของประเพณีบูชาบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสาย เขมร และการคัดเลือกอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มานำเสนอ ตลอดจนมีการสร้างความหมายใหม่ให้เป็น ประเพณีบูชาบรรพบุรุษระดับเจ้าเมือง เพื่อใช้เป็นกลไกหลอมรวมความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และเป็นการสร้าง อัตลักษณ์ใหม่ให้แก่จังหวัดสุรินทร์

บทคัดย่อ: วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานบุญแซนโหม้นตา ศึกษาการสืบทอด และการดำรงอยู่ของงานบุญแซนโหม้นตาในพื้นที่ดั้งเดิม ตลอดจนศึกษาแนวคิดการประกอบสร้างประเพณีแซนโหม้นตา บูชาบรรพบุรุษของสุรินทร์ ในฐานะประเพณีประดิษฐ์เพื่อตอบสนองบริบทสังคมปัจจุบัน รวมถึงบทบาทของประเพณี ประดิษฐ์ที่มีต่อชาวสุรินทร์ ทั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม ๒ พื้นที่ ได้แก่ ชุมชนชาวไทยเชื้อ สายเขมร หมู่บ้านปรือเกียน ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และงาน “ประเพณีแซนโหม้นตาบูชา บรรพบุรุษ” ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์เป็นผู้จัดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙

ผลการศึกษาพบว่า งานบุญแซนโหม้นตากลือกำเนิดจากความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรที่ว่า ใน รอบหนึ่งปีเมื่อถึง วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ เทวดาหรือพญายมจะอนุญาตให้วิญญาณบรรพบุรุษได้เดินทางมาเยี่ยมโลก มนุษย์ครั้งหนึ่งเพื่อมารับส่วนบุญที่ลูกหลานทำไปให้ โดยมีพิธีเซ่นไหว้ต้อนรับเข้าบ้านอย่างยิ่งใหญ่ งานบุญแซนโหม้นตา ในหมู่บ้านปรือเกียนใช้เวลาประกอบกิจกรรมต่าง ๆ รวม ๑๗ วัน เริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ตลอดจนงานบุญไม่ได้มีเฉพาะพิธีเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ แต่ยังมีกิจกรรมและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา และญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต พบกิจกรรมทั้งสิ้น ๙ กิจกรรม ได้แก่ วันเตรียมงาน พิธีโชดการเบ้นท์ตุ้ง พิธีกันซ้อง พิธีฉล ่องซ้อง พิธีแซนโหม้นตา พิธีจูนโหม้นตา พิธีแห่-โชด-จะกันเจอโหม้นตา พิธีโชดการเบ้นท์ทม และพิธีจูนโหม้นตาหลบสรูก ซึ่งทุกกิจกรรมนี้ชาวชุมชนเขมรหมู่บ้านปรือเกียนได้สืบทอดตามรูปแบบดั้งเดิม แต่มีบางส่วนที่ปรับเปลี่ยนเพื่อความ เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

ประเพณีแซนโหม้นตาบูชาบรรพบุรุษขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ที่เกิดขึ้นใหม่ มีลักษณะ การผลิตซ้ำงานบุญประเพณีและนำเสนอใหม่ โดยมีแนวคิดเบื้องหลังการออกแบบประเพณี ๓ ประการ ประการแรก การเป็นพื้นที่อนุรักษ์แบบปรับประยุกต์งานบุญดั้งเดิมของจังหวัด เห็นได้จากการตั้งชื่อเพื่อสื่อความใหม่ภายใต้วิธีคิด แบบเก่า โดยใช้คำว่า “ประเพณี” แทนคำว่า “บุญ” เพื่อทำให้มีฐานะเทียบเท่าเทศกาลทางวัฒนธรรมที่มีทั้งพิธี ศักดิ์สิทธิ์ กิจกรรมความรู้ กิจกรรมบันเทิง และมีการสืบทอดพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์โดยเลือกเฉพาะ “หัวใจ” ของงานบุญที่ เกี่ยวข้องกับมนุษย์ พุทธศาสนา และดวงวิญญาณ ได้แก่ “พิธีจูน แซน โชด จะ” มาปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทที่

เปลี่ยนไป ประการที่สอง การเป็นพื้นที่หลอมรวมชาวสุรินทร์ ภาครัฐเล็งเห็นว่าชาวเขมร ส่วย ลาว จีน ในจังหวัด ต่าง มีพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูทวดเวที่ต่อบรรพบุรุษของกลุ่ม และมีพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวางเป็น บรรพบุรุษร่วมและศูนย์รวมใจ จึงชูจุดร่วม ๒ ข้อนี้ ดึงชาวสุรินทร์เข้ามาร่วมขับเคลื่อนประเพณี และช่วยสลาย “ความเป็นอื่น” ที่ว่า แชนโหนดเป็นพิธีเฉพาะกลุ่มเขมรให้หมดไป ประการที่สาม การเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่ทำให้เกิด การคัดเลือกอัตลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์จากคำขวัญประจำจังหวัดมานำเสนอผ่าน ๔ กิจกรรมหลัก คือพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ขบวนแห่รอบเมือง การละเล่นพื้นบ้านและงานมหรสพ และนิทรรศการมีชีวิต

ด้านบทบาทของประเพณีที่มีต่อชาวสุรินทร์ในปัจจุบัน พบ ๔ ประการ ได้แก่ บทบาทในการรวมกลุ่ม ชาติพันธุ์ในจังหวัดสุรินทร์เป็นหนึ่งเดียว บทบาทในการให้ความบันเทิงแก่ผู้ร่วมงาน บทบาทในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมประจำเดือนสิบของจังหวัดสุรินทร์ และบทบาทในการเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม

ด้วยเหตุนี้ ประเพณีแซนโหนดาบูชาบรรพบุรุษจึงเป็นประเพณีประติมากรรมที่เกิดจากการคัดสรร วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มซึ่งภาครัฐและภาคประชาชนเห็นว่ามีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ มาสืบสานแบบสร้างสรรค์ โดย ออกแบบให้กลายเป็นประเพณีสาธารณะเพื่อรองรับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัด และรองรับบริบท ของการท่องเที่ยวไปพร้อมกัน